

SÕBRAD ON ISEGI KAUGEL VIIBIDES LÄHEDAL

Arvo Krikmann 75

WOLFGANG MIEDER

Idne vanasõna „Sõbrad on isegi kaugel viibides lähedal”, mida tundis juba suur kõnemees Cicero,¹ on suurepärase rahvatarkus kirjeldamaks pikka ja sügavat sõprust, mis seob Arvo Krikmanni Tartus, Eestis, ja mind enast kaugel Burlingtonis, Vermontis, Ameerika Ühendriikide kirdenurgas. Võiks küsida, kuidas meie, kaks folkloristi ja parömioloogi, omavahel tuttavaks saime, aga on ju hästi teada, et sarnaste huvidega teadlased leiavad ikka üksteist üles, kus maailma paigas nad ka ei elaks. Avastanud teineteise trükkis ilmunud teosed, tärkab innukas huvi lugupeetud ja imetletud kolleegiga suhelda ning õige loomulikult toob see kaasa kirjavahetuse, publikatsioonide vahetamise, kohtumised rahvusvahelistel konverentsidel ning pikapeale siira sõpruse, mida ei takista tuhanded kilomeetrid kahe eri elu- ja tööpaiga vahel.

Just niisuguse üleminekuriituse tegime läbi meie Arvo Krikmanniga, kuigi kulus palju aastaid, enne kui me isiklikult kohtusime. Arvo, kes on minust viis aastat vanem, on minust nii vanuse kui ka saavutuste poolest alati paar sammu ees olnud. Nii oli täiesti loomulik, et minu õppejõukarjääri alguses oli ta mulle suureks eeskujuks. Ma ei unusta kunagi, kuidas sattusin peale tema viljastavale kirjatööle „On Denotative Indefiniteness of Proverbs” (1974) ja selle järjele „Some Additional Aspects of Semantic Indefiniteness of Proverbs” (1974).² Kümme aastat hiljem oli mul au avaldada need mõlemad raamatus „Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship” (1984 ja 1985) ning nende tekstide hindamatud tähelepanekud polüfunktsionaalsuse, polüsituatiivsuse ja polüsemantilisuse kohta on viimase neljakümne aasta jooksul mõjutanud nii minu kui ka teiste tööd. Tõelise rõõmu ja naudinguga räägin oma rahvaluule- ja vanasõnatudengitele, et Arvo Krikmann pole mitte ainult maailmatasemel teadlane, vaid ka mu lähedane sõber. Samuti selgitan neile, et just seda laadi sõprus teeb teadlase elu eriliseks, sest uurimistöö ilma sõprade huvi ja toetuseta on nagu tegutsemine elutus vaakumis. Muidugi annan ma oma üliõpilastele kingiks ka Arvo Krikmanni raamatu „Proverb Semantics: Studies in Structure, Logic, and Metaphor” (Burlington, Vermont, 2009). Selle Arvo kaheksast hindamatust artiklist koosneva köite panin kokku kingituseks tema seitsmekümnenda sünnipäeva puhul. Raamatu kaanepildil oleme tema ja mina 2008. aasta novembris Portugalis Taviras teisel rahvusvahelisel vanasõnakollokviumil. Tudengid on mulle öelnud, et see pilt koos minu sissejuhatusega on neile selgeks teinud, mida tähendab sõprus teadusmaailmas.

¹ Ütlus esineb Cicero dialoogi „Laelius de amicitia” 23. fragmendis, kuid on siin tõlgitud uuesti, kuna olemasolevas eestikeelses tõlkes ei sisalda fraas sõna „sõprus”: „[E]malviibijad oleks justkui kohal” (Marcus Tullius Cicero, Laelius sõprusest. Katkend. Tlk Kristjan Pruul. – Vikerkaar 2012, nr 1–2, lk 101). – Tõlkija.

² Samal aastal ilmus ka eestikeelne lähtetekst „Vanasõnateksti denotatiivsest määramatusest” – Keel ja Kirjandus 1974, nr 1, lk 22–29; nr 2, lk 83–98. – Tõlkija.

Külma sõja aegne poliitiline olukord ei lubanud meil pikki aastaid kohtuda, aga ma lihtsalt võtsin enesele vabaduse saata Tartusse raamatupakke uute parömioloogiliste teoste ja „Proverbiumi” iga-aastaste köidetega. Meie sagedasemat lävimist takistas peale raudse eesriide seegi, et mina eesti keelt ei räägi ja Arvo tõrkus oma suurepärasest inglise keele oskust kasutamast. Ja ometi tundsi mõlemad, et meid ühendab sugulashingede loomupärane side. Minu mõtted uitasid igatahes sageli Tartusse, kui ma mõnes oma raamatus või artiklis taas kord Arvot tsiteerisin. Ja tema on mulle hiljem rääkinud, et mõtles oma laua taga istudes samuti, mida küll Wolfgang tema uuest publikatsioonist arvab. Pole raske ette kujutada, kui rõõmsad me kumbki olime, kui saabus pakk suure teadussaavutusega – pean silmas „Eesti vanasõnade” viit pakku, väärtuslikku köidet (1980–1988).

Lähem tutvus sai alguse, kui Arvo 29. novembril 1993 saatis mulle kirja järgmise südantsoojendava avaldusega: „Nüüd, kus raudset eesriiet enam ei ole ja ka vapustus vabadusest on üle elatud, on mul ilmselgelt viimane aeg vaikus murda, Teid veenda, et kuulujutud minu surmast on tugevasti liialdatud, tänada meile saadetud kirjanduse eest (bibliograafiad, „Proverbiumi” köited 1–10 jne) ja ühtlasi teha ettepanek koostööks.” Ning 10. detsembril 1993 vastasin väga evelil: „Suur tänu kirja eest. Olin alati pisut pettunud, et Te „Proverbiumi” kättesaamisele kuidagi ei reageerinud, aga muidugi sain ma poliitilisest olukorrast aru! Nüüd peaksime saama aeg-ajalt suhelda. Ma hindan, väärtustan ja imetlen Teie teoreetilist tööd!” Nii algas meie kirjavahetus ja me mõlemad peame kalliks neid kirju, mida viimase kahekümne aasta jooksul on kogunenud tublisti üle viiesaja lehekülje. Need annavad püsivat tunnistust meie lähedasest sõprusest ja siirast vastastikusest huvist üksteise töö vastu.

Ning siis, veel kümme aastat hiljem, aastal 2004, oli meil, kahel parömioloogist tööriigajal ja kirjasõbral, viimaks aeg silmast silma kohtuda 2002. aastal meie seast lahkunud leedu parömioloogi Kazys Grigase sünniaastapäevale pühendatud kokkusaamisel Vilniuses. Me ootasime seda peaaegu nagu väikesed lapsed sünnipäevapidu või jõulukingitust! 30. jaanuaril 2004 kirjutas Arvo mulle peaaegu luuleliselt: „Väikesed leedu linnukesed on siristanud, et Sa kavatsete Vilniusse lennata ja osa võtta Kazys Grigase mälestuskonverentsist 5. märtsil 2004. Palun anna teada, kas see vastab tõele. Kui jah, siis on mul vist parem hilja kui mitte kunagi tulnud võimalus Sind oma ihusilmaga näha? Imelugu, imelugu! Kui me tõesti kohtume, siis kas ma võin Sinu jaoks mõned uuemad eesti raamatud kaasa võtta või eelistaksid neid saada postiga?” Ma vastasin samal päeval (e-kirjaga on see võimalik!) samuti Arvo linnumetafoori kasutades: „JAH, linnuke on tõtt kõnelnud. Ma tulen tõesti Vilniusse – selle üks oluline põhjus ongi tahtmine Sinu ja mõne teise armsa Ida-Euroopa sõbraga kokku saada. Ootan pikisilmi viimaks Sinuga kohtumist. Jah, paar raamatut saan ma Ameerikasse kaasa võtta. Aga palun pea meeles, et kohvri mahul on piirid. Varsti näeme, armas sõber. Kes oleks arvanud, et koidab see kaunis päev. Nüüd on see käes!” Nende lõikude ülelugemine toob mulle pisara silma. Mu vanasõnaõpilased, kellele olen mõnda neist kirjadest lugenud, on öelnud, et need aitasid aru saada, mida ma öelda tahan, kui räägin sellest, et õppejõudude vaheline sõprus on oluline.

Juulis 2005 toimus Tartus rahvusvahelise rahvajutu-uurijate seltsi 14. kongress ja see andis mulle võimaluse külastada Arvot ja tema abikaasat Luulet. Need suvepäevad kuuluvad minu kõige kaunimate mälestuste hulka ning Luule ja Arvoga nende ilusas kodus veedetud aeg oli väga meeldiv. Sellised liigu-

tavad sõnad kirjutab sõber Arvo mulle 16. augustil 2005, kui olin Ameerika Ühendriikidesse tagasi jõudnud: „Terve augusti esimese nädala ei saanud ma Sind oma peast ja mõtetest, südamest ja mälestustest välja. Luulele rääkisingi ainuüksi Sinust, nii et ta lõpuks küsis, kas minuga on ikka kõik korras. Kuigi kui aus olla, kannatas ta ise sama tõve all. Mul on väga raske uskuda, et leidub selliseid päikeselisi olendeid, kelle hinges ei ole ühtegi musta auku, kellel ei ole kapis ühtegi luukeret, kes ei suuda iialgi teha ühtegi halba tegu, lausuda halba sõna või mõelda halba mõtet. Palun täna oma armast prouat Barbarat südamest tema tervitussõnade eest ja ühtlasi anna talle edasi nii Luule kui minu parimad soovid.” Minu samal päeval kirjutatud vastusest kõlavad vastu sarnased tunded: „Aitäh, aitäh selle imelise kirja eest! Sinu lahkend sõnad liigutasid mind väga, kuna need väljendavad samu tundeid, mida olen tundnud Sinu Tartus nägemisest saadik. Me veetsime koos tõesti hulga toredat aega ja mul on tunne, et meist on saanud väga lähedased sõbrad. Ma muudkui mõtlen, kuidas oleks olnud, kui oleksime läinud aastakümnete jooksul saanud koos vanasõnade kallal töötada! Kujuta ette, kuhu me koos jõudnud oleksime. Meil on nähtavasti ühesugune tööeetika ja ühine ind oma töö suhtes. Pole kahtlustki, Kriku, et Sa oled üks minu kangelasi! Imetlen väga nii Sind isiklikult kui ka Sinu uskumatut teadustööd. Mind ei üllata enam, et Sa oled saanud nii palju auhindu ja kuulud teaduste akadeemiasse. Sa oled selle kõik ära teeninud ja ma olen väga uhke, et olen Sinu kolleeg ja sõber. Ka Barbara on märkinud, et räägin palju teist mõlemast. Vist on Kriku üle võtnud Alan Dundese [kes suri 30. märtsil 2005] rolli minu elus. Sa tead, kui palju ta mulle tähendas, ja ma ei tunne end enam nii üksildasena, kui tean, et minu elus oled Sina. Aitäh, et aitad mul oma üksildusega hakkama saada. Soovin sulle ja Sinu perele kõike paremat. Mu mõtted on sageli Sinuga Kastani tänava majas! Barbara tervitab samuti ja loodab tulevikus Sinuga kohtuda.”

Vahepeal oleme Arvoga mitu korda kohtunud Rahvusvahelise Parömioloogia Assotsiatsiooni aastakoosolekutel Portugalis Taviras. Meile mõlemale meeldib kuulata oma arvukate rahvusvaheliste kolleegide ja sõprade loenguid, aga tahame ka korra või paar koos einestada ning rääkida kodusest elust, oma abikaasadest ja muidugi mitmesugustest teadusprojektidest. Meil on läinud korda kohtuda ligi iga kahe aasta tagant ning kogu aeg loodan ja soovin siiralt, et Luule ja Arvo saaksid tulla Ameerikasse, külla mulle ja Barbarale meie maamajja Willistoni küla lähedal looduskaunis Vermonti osariigis. Vaat see oleks täpp i peal, nagu öeldakse! Võiksimme kõik neljakesi meie kahe labradoriga jalutama minna, aias istuda, pidulikult koos süüa, juua pudeli head veini ning, jah, rääkida pisut ka vanasõnadest. Ja kui me oma turvalises kodus magama läheksime, siis mõtleksime, et meie puhul kehtib küll alati vanasõna „Sõbrad on isegi kaugel viibides lähedal”.

Wolfgang Mieder (sünd 1944), Vermonti ülikooli professor, kaasaegse parömioloogia suurkuju, folklorist ja fraseoloog, germanistika ja medievistika ekspert, rohkem kui saja vanasõnateemalise raamatu ja üle kolmesaja artikli autor, aastaraamatu „Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship” ja raamatusarja „Supplement Series to Proverbium” toimetaja, paljude teadusorganisatsioonide liige, väärikate teaduspreemiate laureaat.

Ingliskeelsest käsikirjast tõlkinud JOHANNA ROSS